

Miroslav Zikmund, Jiří Hanzelka – Cejlon, ráj bez andělů

(úryvky)

(Kniha byla napsaná a do tisku připravená už v roce 1970, ale protože autoři nesouhlasili s okupací naší země r. 1968, mohla vyjít až v r. 1990. To už se Cejlon – od r. 1972 - jmenoval Šrí Lanka, nebo též Šrí Lanka, a hlavním městem se stalo jiné město.)

Třináct kilometrů se táhne hlavní město Cejlonu podél břehů Indického oceánu, žije v něm přes půl miliónu lidí. A přece vám je státní turistický úřad strčí do kapsy celé, ani si o ně nemusíte říkat. Hned na uvítanou, v přístavu.

Jedenadvacet barevných obrázků na skládačce z polotuhého papíru. Starý maják, nový maják, mešita a templ hinduistů, dva snímky tržiště, plavecký bazén a parlament s tympanonem na šesti sloupech. Ještě exotická kára s volským potahem a maska z ďábelských tanců, a potom už jen půvabné slečny. Sportovní slečna v bikinách třímá ruční harpunu s nabodnutou rybou, cejlonská slečna – vlastenka v rudém sáří ladně přihlíží, v pozadí kypí moře. Slečna typu Tahiti pojídá v plaveckém bazénu banán (...), slečna odvážná, jež se vznáší mezi nebem a zemí v objetí sloního chobotu. Tři slečny cejlonské ve figuře orientálního baletu. (...)

Na dvou řádcích se v tomhle Kolombu do kapsy dočtete, co dobrého se tu dá sníst, na muzeum postačí další dvě řádky, zoologická zahrada má přiděl osmi řádek, lví podíl dostaly noční kluby: celých dvanáct řádek. Ale jakýmsi řízením osudu se tohle všechno točí kolem lidí a věcí, jež jsou v Kolombu na návštěvě. (...)

To skutečné Kolombo – dramatické, pestré, nenapodobitelné – žije a dýchá, lenoší, pere se o chléb, o krásu, o zisk i o mladé myšlenky, dožívá starou slávu a žene se za novou. Chcete je poznat? Stačí zahodit prospekty, pustit k vodě turistický autobus, vyhnout se jeho trase a spoléhat jen na vlastní nohy. A na přátele, kteří se v Kolombu narodili a neprodávají je na tři hodiny za třicet rupií.

Snad každé hlavní město v Asii ohlašuje příchod nového dne svým vlastním svérázným hlasem. Když vám za svítání jódluje z minaretů hlas muezzina, jste mezi muslimy, to dá rozum. Ale mezi kterými, v které zemi?

Jestli se předtím na ulici porvali toulaví psi, bude to nepochybně Bagdád. V Bejrútu doprovází muslimský budíček řinkot mlékařských vozíků a svist transkontinentálních letadel – přistávají přes město, div nebrnkají o televizní antény. Velebení Proroka podmalované tikotem oslích kopytek – to je Damašek. Muezzin plus pleskání bosých chodidel na asfaltu rovná se Djakarta; všichni tukani, podomní obchodníci se svými krámky na vahadlech, oběhnou drobným klusem půl rajónu, než se muezzin probudí nebo než strážce mešity spustí magnetofon s jeho hlasem.

Jestli vám před domem ještě při rozbřesku povykovala smečka šakalů, mohlo to být docela dobře v indickém Dillí. To daleko něžněji se probouzí Rangún: v ranním větru vyzvánějí zlatá cingrlátka na špičkách pagod, nebeský cinkot ze všech stran.

Cejlonské hlavní město má budíčka skromně venkovského. Kavky a vrány se probouzejí v Kolombu první – a pak už nedají spát nikomu. Kvákají a krákají, jako by je za to platili. Na střeších, na stromech, na plotech, rovnou na okenních římsách a na zábradlích balkónů. V Kolombu, dusném a vlhkém, zapomenete po ránu zavřít okno jen jednou, víckrát ne. Stačí, když si při otevřeném okně odskočíte na pět minut od snídaně – a je na dvě hodiny co dělat. Půlku snídaně ta kavčí sebranka spolyká, druhou roznese po pokoji. Zvláště dobře se vyjímají kavčí řapky z červené marmelády na polštáři, na právě dopsaném rukopise a na rameně bílého saka, ve kterém máte být za půl hodiny u předsedkyně vlády.

Kdybyste si paty uběhali, v celém Kolombu nenajdete to, co se v každém půlmiliónovém městě předpokládá: aspoň jednu delší městskou třídu lemovanou z obou stran vysokými budovami činžáků, bank, obchodních domů, hotelů či ministerstev. Zato je v Kolombu Fort, cosi jako zárodek velkoměsta kolem historické pevnosti; šest domovních bloků, z nichž jeden zabírá guvernérův palác obklopený parkem. Druhý – jednopatrový, s arkádami kolem dokola –

býval střediskem britské koloniální správy a dodnes je nacpán až po střechu novými úřady cejlonskými. Je tu senát, úřad předsedy vlády a několik ministerstev. V sousedním bloku hlavní pošta, pak ještě několik hotelů, obchodních domů a lodních společností, a všechno dohromady na mapě Kolomba dlouhé šedesát centimetrů přikryjete palcem.

Velkoměstské jádro Kolomba zestárlo dřív, než se stačilo rozvinout. Jenom na spodním konci Queen Street, na jih od křižovatky se starodávnou věží, která ještě nedávno sloužila jako maják, se nad střechy starobylých koloniálních domů vyhouply hranoly elegantních budov (stavěli je západní Němci) a naproti, nad nízkým baráčkem, kde prý byl vězněn poslední sinhálský král (...), vyrostl moderní hotel Ceylinco s vyhlídkovou terasou Akasé kadé – Jídelnou v nebi. (...)

Fort vypadá na plánu jako pavouček uprostřed veliké pavučiny, z níž celou západní polovinu pěkně hladce odstříhl Indický oceán.

Na jih od Fortu stojí o samotě čelem k moři evropsky secesní parlament: ohromné schodiště, ještě větší sloupy, na nich tympanon. Potom kilometr trávníku, na kterém si každou neděli kluci od šesti do šedesáti let pouštějí draky, pokud trávník nezalévají monzunové deště.

A po zelené pauze začíná novou kapitolu Kolomba nejbritštější stavba Cejlonu, secesní hotel Galle Face. Knížecí podjezd pro vozy, královské schodiště, armáda služebnictva s bílých livrejích, všichni bosí. Stěny obkládané mahagonem, u stropů lustry z českého křišťálu, koupelny jako pokoje, pokoje jako sály, sály jako koncertní síně. Koloniální reprezentace na druhou. Ale také klid a čisto a chlad robustních zdí. Člověk by tu málem chodil po špičkách, nebo raději nechodil vůbec, aby nerušil tu rozlehlou důstojnost.

Ještě dnes někteří Cejloňané mluví o Kolombu jako o „naší vesnici“ v nejuznalejším slova smyslu. Ale ty zbývající kilometry Kolomba na jih od hotelu Galle Face nejsou ani vesnice, ani město, ani Cejlon, ani anglický venkov. Ode všeho něco. Patrové autobusy a řeky vozů na širokém asfaltu třídy Galle Road, kolem bez ladu a skladu sídla cejlonské šlechty, obrácená východním průčelím k ulici, západním k soukromému parku a k moři; hájky kokosových palm, domečky s dvojitým prejzem na střeše, krámky jako dlaň, kdesi v zastrčeném druhém plánu škola. Škola cejlonská: žlutě natřená zděná ohrada vysoká metr a čtvrt, nad ní střecha na dřevěných sloupcích, stěny žádné, mezi třídami řídké laťkové zástěny. Inspektor tu má snadnou práci. Opře se o ohradu a má celou školu jako na dlani. Zato nikde na světě nemají žáci tolik čerstvého vzduchu a tolik zeleně a květů kolem sebe. Po celý rok.

V podstatě zůstává na Galle Road tradiční řád britský. Ve vozech muži v bílém pracovním obleku, obutí. Na chodnicích muži bosí, od pasu k patám v bavlněné sukni, které v Indii říkají dhótí, v Indonésii sarong a tady na Cejloně vétti. Jenom v autobusech – vysloužilých dvoupatrových leylandech z Londýna – se ty dva póly setkávají. (...)

Ještě dnes se nám ve vzpomínkách vybaví ten zvuk – pokaždé, když z talíře zavoní kopeček bělostné rýže. Ostatně stačí nasadit pásku do magnetofonu, stisknout tlačítko a znovu mlaská bahno pod nohama tažných volů, znovu zkalená voda šplouchá o stehna oráče a džungle vrací táhle jeho volání. Ale pro nás je v tom zvuku ještě mnohem víc, než co stačil zachytit mikrofon. Je v něm skleníkové vlhko, tropické slunce nad hlavou a kořená vůně džungle, jsou v něm lesklá záda oráčů a bzíkot komárů, těžký dech potahů a pach bahna znovu a znovu obráceného ve vodě, aby vydalo všechnu sílu, až do něho ženy za pár dní napíchají bledězelené štětinky rýžových sazenic.

Přivezli jsme ten zvuk z rýžovišť nedaleko Ruvanvelly, kde oráči vypadají trochu jinak než u nás. Jsou bosí a polonazí, jen s hadříkem kolem beder, protože se brodí jezerem bahna po kotníky, po kolena i nad ně. Pobízejí volské spřežení a tlačí rádlo, aby zabíralo do hloubky. Tři hodiny téhle dřiny mají každý den za sebou už ve chvíli, kdy Evropané v kolombských hotelích sedají k snídani.

(...) Sotva je v Asii větší hromadná dřina než na rýžovištích. Ale už pár dní po vysázení jako by všechno to lopocení bylo jenom zlý sen. Není líbeznějšího pohledu než terasy, v jejichž průzračných zrcadlech se právě začala zhlížet mladičká rýže. Pokoj je jenom na chvíli – dokud

nepřijde čas pletí. A pak sklizně, mlácení, čištění – a znovu dokola. Čtvero ročních období na Cejloně neznají; než se rok s rokem sejde, musí dát každé pole aspoň dvě úrody.

Kdyby si totiž Asie vzpomněla, že tuhle dřinu mít nemusí, vymřela by bezmála polovina lidstva. Pro půldruhou miliardu lidí na naší planetě je rýže chléb náš vezdejší a často jediná záchrana před hladem.

Představit si cejlonskou kuchyni bez rýže je stejně nemožné jako bez kokosu. Jenomže kokos se nedostává na stůl vždycky jen ve sladké podobě, jakou je imbul kiribat. Taky dovede vehnat člověku slzy do očí – třeba takový samból. Do nakrouhaného kokosu se přidá cibule a ještě více pálivé papričky a směs se pak zabalí do placek z rýžové mouky, kterým se říká ápa. Servírovat by se k nim měl už jenom minimax. (...)

A ta záplava ovoce na Cejloně! Těch vzácných exotů, jež Evropan většinou nikdy neochutná, protože buď nejsou zařazeny do nomenklatury běžně obchodovatelných a známých druhů, nebo nesnesou dlouhou přepravu.

Mučenku jistě znáte. Pokojovou rostlinu s bizarním květem, na němž si příroda dala zvlášť záležet. K dokonalé geometrické pravidelnosti kalichu a čísky přidala originální tvarování tyčinek a zejména pestíku, svůj výtvar zkrášlila věncem půvabně zřasených brv a všechno to náležitě vybarvila, takže věřícímu člověku nezbylo než usoudit, že to učinila jen a jen k rehabilitaci Spasitele, k oslavě jeho utrpení. Hvězdice pěti kališních lístků a pěti okvětních plátků představuje deset apoštolů (chybí jen Petr a Jidáš), koruna je vlastně koruna trnová a ony husté modré brvy nejsou přece nic jiného než hřeby, jimiž člověk přibil Krista na kříž. Květ utrpení, flos passionis. Passiflora. Mučenka.

Na Cejloně má přívlastek edulis, jedlá – a je to statná popínavá rostlina, jež bývá dvakrát do roka obsypána nachovými vejčitými plody. Připomínají nezralé švestky, ale ty švestky jsou veliké jako slepičí vejce. Kožovitá slupka se nařízne, vrch odkrojí, objeví se červenavá dužnina s černými jádérky, chutí a vůní je nejbliž našim borůvkám. (...)

Důkazem, co znamená pro pokojovou rostlinu, když se ze zajetí stěn dostane do blahodárných tropů, je Monstera deliciosa. Ta s těmi velkými děrovanými a všelijak roztrepenými listy. Na Cejloně plodí ovoce tvaru šišky; dorůstá délky takových dvaceti centimetrů a je voňavé jako ananas.

K nejchutnějším druhům ovoce patří nesporně anony, na Cejloně mají k výběru hned několik variant. Velikosti jablka je Anona squamosa – však se jí taky říká krémové jablko. Má hrbolkovitě dělený, jakoby šupinatý povrch, ale pod ním se skrývá neobyčejně lahodná, bělavá až nažloutlá dužnina s jádry velikosti fazolů. Podstatně větší je plod Anony reticulaty, má červenohnědý povrch a tvar volského srdce. Často jí proto přezdívají bullock's heart. Ale v některých oblastech Cejlonu zraje toto výborné ovoce jenom pro vrány a kaloně, lidé je ani nesbírají, protože mají strach, že by se od něho nakazili – malomocenstvím! Ještě chutnější než „krémové jablko“ – podle některých labužníků spolu s mangostýnem a anansem nejlahodnější ovoce tropů vůbec – je Anona cherimolia. Ale některým Cejloňanům zas nejde pod nos, protože prý je příliš sladké. Největší z anon je druh muricata, plody váží až dva a půl kilogramu, chutnají a voní po jalovci a Cejloňané z nich připravují nejrůznější nápoje a zmrzliny.

Protože pravým jablkům se na Cejloně nedaří (pěstují se sice v horách kolem Nuvary Elije, ale jsou dokonale bez vůně i bez chuti), není divu, že název jablko tu nepřisoudili jenom „krémovému“. (...)

Na druhé míse byly rozloženy suché žilnaté lampiónky, jakési nafouklé rostlinné měchýřky, při doteku chrastily jako seno. Tohle že se jí? To by ani husy... Všichni se smály. „Hra na schovávanou!“ (...) Roztrhli jsme lampiónky – uvnitř žluté bobule velikosti našich slív. Ale ruku na srdce: moc nám nechutnaly. Byly příliš aromatické, vůně nedefinovatelná, prostě nezvyk...

mešita – chrám muslimů; templ – chrám hinduistů; tympanon - trojúhelníková plocha ve štítu, typická pro antiku a klasicismus; sári – indické dámské šaty; minaret – věž mešity, ze které se svolávají několikrát denně muslimové k modlitbám; Bagdád – hl. město Iráku, Bejrút – hl. město Libanonu, Damašek – hl. město Sýrie, Djakarta – hl. město Indonésie, Rangún – bývalé

hl. město Barmy (Barma je dnes Myanmar), transkontinentální lety - mezi jednotlivými světadíly; pagoda – buddhistická stavba; prejzy – typ vlnitých pálených střešních tašek; minimax – hasicí přístroj; nomenklatura – zde seznam; bizarní – výstřední, podivný; kaloň – savec příbuzný netopýru

ZIKMUND, Miroslav a Jiří HANZELKA. *Cejlon: ráj bez andělů*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1991. ISBN 80-205-0164-9.

- 1) Jak se nazývá Cejlon dnes?
- 2) V jakém podnebném pásu leží?
- 3) Jaké měl státní zřízení v době návštěvy československých cestovatelů? Jak to poznáš?
- 4) Kdo dříve vládl Cejlonu?
- 5) Co vše je v ukázce zachyceno? O čem „vypráví“? Co např. chybí?
- 6) Je zde vše dopodrobna vysvětleno jako v literatuře faktu nebo naučné literatuře?
- 7) Jaký slohový postup převažuje, vypravování, nebo popis?
- 8) V jaké době bývá cestopis velmi populární?
- 9) Které části světa se popisují dnes?
- 10) Co musí být nedílnou součástí cestopisu?

Řešení:

- 1) Srí Lanka.
- 2) V tropickém.
- 3) Republiku – mají senát a parlament (skutečná republika vznikla až v r. 1972, do té doby po odchodu kolonistů a získání samostatnosti existovalo tzv. dominium = samospráva).
- 4) Velká Británie – měla tu kolonii.
- 5) Ukázky mluví o hlavním městě, jeho architektuře, celkovém dojmu, jaký vyvolává, a jídle. Chybí např. lidé, jejich každodenní život apod.
- 6) Ne, počítá se s určitou úrovní vzdělání.
- 7) Popis. Není suchý, občas se objeví humor (viz kavky a snídaně).
- 8) V době, kdy se nesmí cestovat – cestuje se alespoň na papíře.
- 9) Ty, které nejsou dostupné běžnému turistovi.
- 10) Fotografie, obrázky, mapy.